

УДК 316.3-053.6:658:338.1

МОЛОДІЖНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО – ЕФЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ВІДНОВЛЕННЯ ПОВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Базиль Людмила

д-р.пед.наук, доц., Інститут професійної освіти Національної академії педагогічних наук України,
ORCID iD: 0000-0003-4130-5436,
E-mail: ljudmilabazyl@gmail.com

Орлов Валерій

д-р.пед.наук, проф., Інститут професійної освіти Національної академії педагогічних наук України,
ORCID iD: 0000-0002-1843-390X,
E-mail: v.f.orlov@ukr.net

***Анотація.** Актуалізовано молодіжне підприємництво як ефективну перспективу відновлення повоєнної економіки української держави. Висвітлено здобутки і з'ясовано проблеми підготовки учнівської і студентської молоді до підприємницької діяльності. Запропоновано перспективні напрями і конструктивні способи розв'язання проблемних питань консультування здобувачів професійної освіти з молодіжного підприємництва. Наголошується на запровадженні системного підходу до розв'язання проблем.*

***Ключові слова:** молодіжне підприємництво, професійна освіта, підтримка молодіжного бізнесу, консультування з молодіжного підприємництва, системний підхід.*

Вступ

У надскладних умовах воєнного стану об'єктивним є зниження рівня національної економіки України. За результатами зарубіжних досліджень «втрати української економіки складають понад 600 млрд доларів США. При цьому Світовий банк спрогнозував падіння ВВП України у 2022 р. на 45,1 % та зростання рівня бідності від 1,8 % в 2021 р. до 19,8 % в 2022 р. з додатковими 59 % людей із вразливих соціальних груп. У Міжнародному валютному фонді прогнозують падіння економіки України на 35 % у 2022 р.» [1]. Реальний валовий внутрішній продукт (далі – ВВП) у II кварталі 2022 р., за інформацією Держстату України, зменшився на 40,6 % порівняно з II кварталом 2021 р. і становив 37,2 %. Водночас у серпні 2022 р., згідно за даними, оприлюдненими на сайті Міністерства економіки України, показник ВВП нижчий за минулорічний приблизно на 35 %, що свідчить про уповільнення падіння його темпів. За підсумками 2022 р. Мінекономіки України прогнозує уповільнення падіння ВВП до 33,2 %, на основі покращення очікувань малого і середнього бізнесу щодо перспектив економічної діяльності: індекс очікувань ділової активності в серпні становив 44,1 % проти 43,6 % у липні. «У серпні Україна через Світовий Банк отримала значний обсяг міжнародної допомоги – 4,6 млрд доларів, у тому числі 3 млрд доларів грантових коштів від США, що в найближчій перспективі дозволяє забезпечити макроекономічну стабільність та покриття воєнних витрат й зниження бюджетного дефіциту. Урядові програми підтримки бізнесу, як-от: «Доступні кредити 5-7-9», «єРобота», «Релокація підприємств» сприяють адаптуванню національної економіки до реалій війни та поступовому відновленню роботи підприємств» [2]. У цьому зв'язку актуалізуються проблеми підготовки майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності й консультування здобувачів професійної з питань молодіжного підприємництва як рушійного способу відновлення повоєнної економіки.

Матеріали і методи

Науково-емпіричним підґрунтям виконання дослідження є статистичні дані й матеріали моніторингових досліджень Світового банку, Мінекономіки і Держстату України, Центру розвитку інновацій, Офісу з розвитку підприємництва та експорту, наукові публікації про суть і основні механізми молодіжного підприємництва, концепції і методики підготовки здобувачів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої і вищої освіти до започаткування власної справи. Загальнотеоретичні методи аналізу й синтезу наукових праць, логічного узагальнення – для виявлення здобутків і суперечливих питань молодіжного підприємництва; теоретичний аналіз, зіставлення й узагальнення концептуальних поглядів щодо досліджуваної проблеми – для уточнення перспективних напрямів розв’язання наукової проблеми.

Результати дослідження

Студіювання сучасних праць свідчить про акцентуацію суспільної уваги на проблемах становлення молодіжного підприємництва й використанні його потенціалу для відновлення національної економіки України. У цьому зв’язку констатуємо зростання необхідності визначення ефективних стратегій, проектування універсальних моделей, розроблення способів і траєкторій його розвитку в повоєнний період, а в науково-освітньому просторі – посилення інтересу до вивчення світового досвіду функціонування молодіжного підприємництва.

Молодіжне підприємництво – це, переважно, мале підприємство. У країнах Східної та Центральної Європи більше половини ВВП створюють саме малі підприємства. Україна значно відстає від країн Східної та Центральної Європи (якщо в Польщі на 1000 жителів припадає 51-не мале підприємство, у Чехії – 12, то в Україні – тільки 2). На жаль, молодіжне підприємство поки що не відіграє суттєвої ролі у забезпеченні економічного зростання, його внесок у ВВП у довоєнний час складав лише 9,5 %, а наразі – менше [3].

Підприємливість розуміємо як здатність людини перетворювати ідеї в дії [4]. У змісті програм і модулів із молодіжного підприємництва, що пропонуються здобувачам професійної освіти в європейських країнах, передбачено розвиток творчого мислення та набуття вмінь ефективно розв’язувати бізнес-проблеми. Вважається, що навчання підприємству є особливо результативним на заключному етапі професійного навчання, оскільки учні професійних шкіл найбільш наближені до реалій трудової життєдіяльності й кар’єрного зростання, і саме підприємство дає цінні шанси для їхньої самореалізації і розвитку. Тому-то в змісті навчальних програм для закладів професійної освіти прогресивних європейських країн вміщено курс з основ підприємництва. Окрім цього, у багатьох закладах освіти практикується залучення 90 % і 100 % майбутніх фахівців до виконання підприємницьких програм у межах їхнього професійного навчання. Однак і програми, і заходи, що узагальнені в означених вище показниках, можуть сильно відрізнятися за інтенсивністю та ефективністю. Також і в зарубіжних, і в українських закладах професійної освіти мають місце прогалини: опанування основ підприємництва відбувається не в усіх ланках підготовки майбутніх фахівців у системі ПТО; участь здобувачів професійної освіти у підприємницьких програмах (у т.ч. стартапах) обмежена; найбільш поширювані методи навчання не дають спрогнозованих показників ефективності; здебільшого відсутнім є практичний елемент в опануванні основ підприємництва; педагоги, котрі навчають основам підприємництва, не мають достатньо розвинутого рівня підприємницької компетентності; часто основи підприємництва опановують без зв’язку з окремими навчальними предметами чи професіями; недостатньою мірою до процесу навчання основам підприємництва залучають бізнесменів.

Отже, незважаючи на окремі досягнення у навчанні учнівської і студентської молоді підприємству освітні реалії України і багатьох європейських професійних шкіл ще далекі від досконалості. Часткова некомпетентність викладачів у багатьох випадках сприймається як проблема, яка стосується їхнього практичного досвіду у сфері підприємницької діяльності. З метою вдосконалення компетентності викладачів у більшості країн пропонують деякі навчальні тре-

нінг-курси з підприємництва для педагогів, але мало хто пропонує системний підхід до вирішення даної проблеми.

З іншого боку, здається, що серйозних адміністративних перешкод для співпраці між школами та підприємствами немає, і цей тип співпраці, як правило, добре налагоджений, особливо в країнах, де діє «дуальна система». Однак це недостатньо розкриває можливості для участі малих та мікропідприємств у підготовці здобувачів освіти до підприємництва.

Незалежно від сфери професійної підготовки, найефективнішим способом навчання підприємству є участь здобувачів професійної освіти у практичних проєктах і заходах, в яких навчаються на практиці і отримують реальний досвід підприємницької діяльності. Проблемне навчання підприємству, орієнтоване на здобуття досвіду, має важливе значення для розвитку підприємницького мислення та здібностей.

Найбільш часто використовуваними методами навчання є лекції, комп'ютерне моделювання та бізнес-ігри, студентські компанії, проєктна робота та робота в групах, відвідування компаній та консультування. Хоча й існує широкий спектр інтерактивних методів підготовки молоді до підприємницької діяльності, однак доволі часто їх застосовують епізодично, надаючи перевагу «найбільш ефективним» на думку педагога. Одним із пояснень може бути те, що не всі викладачі вирішують або можуть використовувати методи активного навчання. Ще одна проблема пов'язана з відсутністю міждисциплінарного способу роботи над конкретними проєктами. Нинішня ситуація така, що більшість педагогів не опанували суть підприємництва, тому вони можуть помилитися у виборі ефективного підходу до навчання підприємству. Незважаючи на посилену увагу до забезпечення якості професійної підготовки викладачів і підвищення їхньої кваліфікації, процес розвитку у них підприємливості не передбачається метою і змістом освітніх програм. Часто їх навчання основам підприємництва можуть здійснювати зовнішні організації.

Висновки

Зараз можна спостерігати загальну тенденцію щодо зміни національних освітніх програм на компетентнісній основі. Цей процес має продовжуватися: зміцнення компетентнісного підходу до навчання полегшує включення підприємництва в освітні програми. Серед інших заходів, рекомендованих органам державної влади, є такі: зробити кар'єрний пошук обов'язковим і включити підприємливість у професійну орієнтацію; надавати консультації для ЗП(ПТ)О і викладачів з питань розроблення навчальних програм та поширювати успішний практичний досвід між закладами професійної освіти; підтримувати громадські організації, місією яких є сприяння розвитку підприємницької освіти.

На рівні ЗП(ПТ)О необхідно: включити основи підприємництва як навчальний предмет у навчальні плани й освітні програми підготовки майбутніх кваліфікованих робітників усіх професій; поширити підприємство на всі напрями навчання в системі професійної освіти: поширення практичного навчання в конкретних галузях освіти з метою підприємництва та забезпечення підтримки випускників, зацікавлених у відкритті бізнесу; використовувати методи, засновані на реальному досвіді (проєктна робота з реальними підприємствами або з місцевими громадами, студентськими міні-компаніями тощо); забезпечити доступ до експертів (від бізнесу, бізнес-асоціацій, громадських організацій), які можуть забезпечити навчання та постійну підтримку.

Важливу роль у цьому можуть відігравати бізнес-асоціації, покликані сприяти партнерству між ЗП(ПТ)О та підприємствами та мотивувати більше бізнесменів щодо участі у навчанні підприємству; Європейська ж комісія відіграє роль у сприянні обміну передовим досвідом, та методами підвищення обізнаності, а також у моніторингу та порівняльному аналізі процесу в країнах-членах ЄС, що розглядаємо як перспективний напрям подальшого здійснення дослідження.

Література:

1. Базиль Л. Розвиток здатності здобувачів професійної освіти до підприємницької діяльності у повоєнний період. IPO [Інтернет]. 16, Червень 2022 [цит. за 6, Жовтень 2022];

- 1(2):8-11. Доступний на: <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/2022-1/article/view/1> DOI: 10.32835/2786-619X.2022.2.8-11
2. Темпи падіння ВВП сповільнюються – статистика Держстату і Мінекономіки. Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/news/tempy-padinnia-vvp-spovilniuiutsia-statystyka-derzhstatu-i-minekonomiky> (цит. за 16, Вересень 2022).
3. Базиль Л, Орлов В. Проблеми консультування з питань розвитку молодіжного підприємництва. ПП [інтернет]. 10, Лютий 2022 [цит. за 6, Жовтень 2022];1(24):18-26. Доступний на: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/713> DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.18-26>
4. Алексеева СВ, Базиль ЛО, Гриценко ІА, Єршова ЛМ, Закатнов ДО, Орлов ВФ, Сохацька ГВ. Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія. Житомир: «Полісся»; 2020. 292 с.

YOUTH ENTREPRENEURSHIP IS AN EFFECTIVE DIRECTION OF RECOVERY OF THE POST-WAR ECONOMY OF UKRAINE

Bazyl Lyudmila

Doctor of Pedagogic Sciences, Associate Professor, Academic Secretary of the Institute of Vocational Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
ORCID iD: 0000-0003-4130-5436,
E-mail: ljudmilabazyl@gmail.com

Orlov Valerii

Doctor of Pedagogic Sciences, Professor, Senior Research Fellow of Professional Career Laboratory, Institute of Vocational Education and Training of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
ORCID iD: 0000-0002-1843-390X,
E-mail: v.f.orlov@ukr.net

Abstract. *Youth entrepreneurship is updated as an effective prospect for the recovery of the post-war economy of the Ukrainian state. Achievements are highlighted and problems of preparing school and student youth for entrepreneurial activity are clarified. Prospective directions and constructive ways of solving the problematic issues of counseling applicants of professional education in youth entrepreneurship are proposed. Emphasis is placed on introducing a systemic approach to problem solving.*

Keywords: *youth entrepreneurship, vocational education, support of youth business, consulting on youth entrepreneurship, systematic approach.*